

II. APOLÓGIA

I. 1. Ami tegnap és tegnapelőtt történt városotokban Urbicus alatt, ó Rómaiak, és amit kormányzók másutt is hasonlóképpen esztelenül cselekednek, arra kényszerített engem, hogy e beszédemet megírjam, mégpedig a ti érdeketekben, akik ugyanazt a földi életet élitek, mint mi, s ezáltal testvéreink vagytok, még ha ezt nem is akarnátok elismerni vélt méltóságotok dicsősége miatt. 2. Mert bárhol, ahol valakit apja, szomszédja, gyermeke, barátja, testvére, férje vagy felesége a mulasztásra figyelmeztet, azt - kivéve azokat, akik hiszik a kicsapongók és igazságtalanok örök tűzben való bűnhődését, meg vannak győződve arról, hogy az erényesek és Krisztushoz hasonlóan élők pedig Istennel fognak együttélni zavartalanul, (azokról beszélünk, akik keresztények lettek) - makacsságból, élvezetvágyból, a jóra való restségből teszik, és a gonosz démonok, ellenségeink, eszközül és szolgáljukként használnak fel egyes hivatalnokokat, akik démonoktól megszállott kormányzati emberek, így a mi legyilkolásunkat készítik elő minduntalan. 3. Hogy az Urbicus alatt történt dolgok indítéka előttetek is világos legyen, elétek tárjuk a tényeket.

II. 1. Egy asszony együtt élt kicsapongó férjével, annakelőtte az asszony is ugyanúgy feslett életet élt. 2. Miután megismerte Krisztus tanítását, mértékletes lett, és a férjét is hasonlóképpen józan életre próbálta bírni, beszélt neki arról a tanításról, hogy a mértéktelenekre, és azoknak, akik nem a helyes értelemnek megfelelően alakítják életüket, örök tűzben való bűnhődés az ígélet. 3. Az azonban megmaradt kicsapongónak, sőt feleségét is próbálta visszatéríteni. 4. Az istentelenségben odáig jutott, hogy feleségét egy más férfivel fektette le, aki a természet törvénye ellenére és a jog ellenére mindenféle élvezeti játékot akart üzni vele, ezért az asszony tervbe vette házasságának felbontását. 5. Övéinek rábeszélésére azonban erőt véve magán, mégiscsak férjével maradt, abban a reményben, hogy jobb belátásra tudja bírni őt. 6. Miután hírül hozták neki, hogy férje Alexandriába utazva még nagyobb kicsapongásokban merül el, ezért nehogy házasságában megmaradva istentelenségének és gonoszkodásainak részese legyen és vele együtt maradván ágyát megossa, elvált tőle azon a módon, amit ti repudiumnak² neveztek. 7. Az ő gyönyörű és derék férje, ahelyett hogy örült volna, hogy felesége a részegeskedést és a többi ocsmány élvezeteket, amit addig a szolganéppel meg a kereskedőkkel oly gátlástalanul folytatott, most abbahagyta, és még őt is, ezek abbahagyására akarta rávenni, tőle akarata ellenére elvált feleségét bevádolta, hogy keresztény. 8. Az asszony neked, a császárnak, kérvényt nyújtott be, először is azt kérte hogy előbb otthoni ügyeit szabadon rendezze és a rendezés után feleljen a vádakra, és te ezt engedélyezted. 9. Egykori férje, aki így már semmit sem tudott felhozni ellene, egy bizonyos Ptolemaioszt vádolt be, akit Urbicus bíróság elé is idézett azzal, hogy az asszonnyal ő ismertette meg a keresztény tanokat, s ezek révén fordította szembe vele őt. 10. A Ptolemaioszt letartóztató százados neki barátja volt, ezért börtönbe is jutott, mert csak azt kérdezte meg tőle: keresztény-e. 11. Ptolemaiosz, aki ragaszkodik az igazsághoz, és idegenkedik minden álnokságtól és hazugságtól, megvallotta keresztény voltát, a százados börtönbe zárta, ahol hosszú ideig sínylődött. 12. Később Urbicus elé vezették, de ő is csak azt kérdezte tőle, hogy keresztény-e. 13. A krisztusi tanítás tudatában továbbra is kitartott a helyes úton, megvallotta az isteni erények tanítását. 14. Ha valaki valamit megtagad, vagy ellenzi azt, amit tagad, vagy nem akar beismerni valamit, amire méltatlannak tartja magát, vagy nem akar elismerni olyan tényt, amihez nincs köze. Az igazi keresztényre egyik eset sem jellemző. 15. Ezután Urbicus halálra ítélte, látta az alaptalan ítéletet egy bizonyos Lucius, szintén keresztény, ezért így szólt Urbicushoz: Mi az oka annak, hogy elítéltétek ezt az embert, aki sem házasságtörést, sem gátságot, sem gyilkosságot, sem rablást, sem lopást, semmiféle bűncselekményt nem követett el, csak a keresztény nevet vallotta magáénak? Ó Urbicus, nem úgy ítéleztél, ahogyan az Pius császárnak, és

a császár filozófus fiának, vagy a Szent Szenátusnak tetszik! 17. Az nem adott feleletet Ludusznak, csak ezt mondotta: Úgy látom, te is olyan vagy mint ez. 18. Lucius erre így válaszolt: Igen. Erre őt is halálra ítélte. 19. Ő akkor hálájának adott kifejezést, hangoztatva örömét afölött, hogy megszabadult a gonosz uralkodóktól, hogy így eljuthat a mennyek királyához és Atyjához. 20. Egy harmadik is csatlakozott hozzájuk, akit szintén halálra ítéltek.

III. 1. Én is csak arra várok, hogy a nevezettek közül valakinek a cselvetése folytán kalodába csukjanak, de leginkább a zajongó és kérkedő Crescensztől tartok, mert ezt az embert nem mondhatom filozófusnak, aki rólunk, miközben nem is ismer, azt terjeszti, hogy a keresztények vallástalanok és istentelenek, és ezért teszi ezt, hogy megnyerje sok megtévesztett ember kegyét és indulatát. 3. Vagy azért fordul ellenünk, mert egyáltalán nem ismeri Krisztus tanítását, így aljas, rosszabb az ostobánál, mivel az legalább tartózkodik attól, hogy a meg nem értett dolgokról beszéljen, és róluk hazug ítéletet alkosson; vagy mert ismeri azokat, de nem értette meg lényegét; vagy megértette, és mégis így tesz, nehogy őt is ilyennek tartsák, de ezzel méginkább elvetemültnek és gonosznak bizonyul, mert az ostobaság és az értelmetlen ítéletek mellett még a félelemnek is rabja. 4. Szeretnélek meggyőzni benneteket arról, hogyha kérdéseket tennék fel neki, és számon kérném tőle bizonyítékait, beláttatnám vele teljes tudatlanságát. 5. De hogy én igazat mondok, és ha még nem jutott volna el fületekbe vitatkozásunk, kész vagyok arra, hogy jelenléteketben tegyem fel kérdéseimet, az uralkodóhoz is méltó lenne ez az eljárás. 6. Még ha ismeretlenek is lennének számotokra kérdéseim, meg az azokra adott válaszok világos volnának előttem, hogy ő vagy nem ismeri tanításunkat, vagy ha ismeri azt, a hallgatóság előtt nem mer úgy beszélni, mint Szókratész, mert ahogy már megjegyeztem, nem filozófus ő, hanem a vélekedés barátjának láthatnánk, mivel a szép szókratészi mondást nem tartja tiszteletben: Az igazságnál több tiszteletet nem érdemel az ember³. 7. Lehetetlen is ez egy cinikusnak, akinek közömbös a cél, hogy az igazságot a közömbösnél többre tartsa.

IV. 1. De nehogy valaki is azt mondja: "Ti magatok akartok mind öngyilkosok lenni, hogy mielőbb az Istenhez jussatok, nem törődtek a közügyeinkkel", elmondom hát mi az oka annak, hogy mégsem így teszünk, és hogy kérdéseitekre miért teszünk vallomást félelem nélkül. 2. Mi úgy tanultuk, hogy Isten a világot nem cél nélkül alkotta meg, hanem az emberi nemért, így azokban leli tetszését, akik követik rendelkezéseit - mint erről már beszéltünk -, és azokat nem becsüli, akik gonosz dolgokra törnek akár szavakban akár cselekedetekben. 3. Ha pedig az öngyilkosságra törekednénk mindannyian, akkor nem is származnának tőlünk olyanok, kik megtanulnák az isteni tanítást, kipusztulna az emberi nem, ennek mi lennénk az oka és Isten akarata ellen cselekednénk. 4. Ha pedig kérdeznak bennünket, nem tagadunk, mert nem tudunk arról, hogy bármi silányságot is elkövettünk volna; amikor nem mondanak igazat minden esetben, az az istentelenség; de mi azt tesszük, amiről tudjuk, hogy Istennek kedves, és azon vagyunk, hogy benneteket is eltérítsünk az igazságtalan elfoglaltságtól.

V. 1. Ha pedig valaki arra gondolna, hogy ha mi az Istent segítőnknek valljuk, mint állítjuk is, akkor ő nem engedhetné meg kínzásunkat és hogy igaztalanok uralkodjanak rajtunk, erre mi ezt a magyarázatot adjuk: 2. Isten, aki megalkotta az egész világot, a földi lényeket alávetette az embernek, az ég elemeit pedig arra rendelte, hogy a gyümölcsök növekedését segítsék, mutassák az évszakok váltakozását, ezért isteni törvényt szabott nekik. Mindezeket, mint látjuk, az emberekért alkotta; az emberek és az ég alatti dolgok felett a gondviselést azokra az angyalokra bízta, kiket erre rendelt. 3. Az angyalok pedig megszegték ezt a rendet, asszonyokkal való szeretkezésben gyermekeket nemzettek és hoztak világra, s mi ezeket hívjuk démonoknak. 4. És hogy az emberi nemet mindezt ideig szolgátságban tartották, részint mágikus íásaikkal, részint megfélemlítéssel, vagy a rázúdított csapásokkal, részint illat-, étel- és véráldozatokkal, melyekre rászorultak attól fogva, hogy elmerültek a élvezetvágyban; az emberek között elhintették a gyilkosságokat,

háborúskodást, házasságtöréseket, szégyenletes tetteket, meg mindenféle gonoszságot. 5. A költők és a mítoszok lantosai nem ismervén ezeket az angyalokat és a tőlük született démonokat, akik fiúkat és lányokat gyaláztak meg városokban és a népek között, mert amit ők összeírtak, azokat mint az istennek (Zeusznak), a neki tulajdonított fiaknak, vagy testvéreinek - Poszeidónnak és Plutónnak -, meg ezek fiainak tetteiként mondták el. 6. Azzal a névvel illették őket, amit ezen angyalok közül ki-ki magának vagy gyermekeinek adott.

VI. 1. A mindenség Atyjának, mivelhogya születetlen, nincsen neve, de ha valamiféle nevet mégis adnak neki, ő mindig korábbi annál, mint aki nevet ad neki. 2. Az atya, az isten, a teremtő, az úr, az uralkodó nem nevek, hanem jótéteményeiből és tetteiből származó elnevezések. 3. Az ő Fia, akit egyedül lehet valóban Fiúnak mondani, az Ige, aki minden teremtést megelőz, aki vele van és született, vele teremtett meg mindent a kezdetben, ő a Krisztus, ami annyit jelent, hogy Fölkent, és hogy általa rendezett el mindent az Isten, de még ezzel a névvel is valami megfoghatatlant jelölünk, ugyanúgy mint az Isten szóval, ez az elnevezés sem név valójában, mert egy kimondhatatlan valaminek az emberi természetbe oltott kifejezése. 4. A Jézus névnek van jelentése, ez az emberé és üdvözítőé. 5. Ő ugyanis ember lett - mint már beszéltünk róla - Isten és az Atya akaratából született meg a benne hívő emberekért és a démonok lerontására; ezt mind ma is megismerhetitek a szemmel látható dolgokból. 6. A mi embereink közül, a keresztények közül sokan, és az egész világon, még a ti városotokban is, sok démonoktól megszállottat, azzal Jézus Krisztus nevét fölöttük kimondják, meggyógyítanak, annak a nevében, akit Poncius Pilátus alatt keresztre feszítettek, és ezeket a démonűzők, a ráolvasók és varázslók közül senki nem tudta meggyógyítani, de a mieink még ma is gyógyítanak, elkergetik és kiűzik az embereket fogvatartó démonokat.

VII. 1. Isten még vár, nem hajtja végre a világmindenség beolvasztását és megsemmisítését, ami a gonosz emberek és démonok végét is jelentené, a keresztények magja miatt tesz így, amelyről tudja, hogy a természet fennmaradásának oka. 2. Ha ez nem így lenne, akkor már ti sem tudnátok a gonosz démonok hatására ilyeneket tenni, mert az ítélet tüze büntetésként leszállva mindent elemésztene, ahogy egykor a vízözönben sem maradt meg senki más, csak egy valaki övéivel, akit mi Noénak hívunk, ti pedig Deukalionnak, akitől a későbbiekben annyian származtak, egyesek rosszak, mások jók. 3. Ilyenféleképpen beszélünk mi a világegésről, és nem úgy mint a sztoikusok; szerintük minden átváltozik, de ez nekünk ostobaságnak tűnik, mert nem a sors alapján tesznek vagy szenvednek valamit az emberek, hanem mindenki a maga választásának megfelelően cselekszik helyesen vagy vétkezik; és a rossz démonok hatására a jóra törekvőket; mint Szókratészt, meg a hozzá hasonlókat üldözték, szenvedtek és börtönökben sínylődtek. Szardanapalosz és Epikurosz meg a hozzájuk hasonlók viszont szemmel láthatóan gazdagon és dicsőségtől övezve, boldogan éltek. 4. A sztoikusok - mert nem értették meg ennek értelmét - mindennek a sors végzete szerinti létezését tanították. 5. Mivel az Isten az angyalokat és az embereket szabad akaratral teremtette, elkövetett gonosztetteikért méltán veti őket büntetésül az örökké tartó tüzre. 6. Mindennek, ami keletkezett, az a természete, hogy jót és rosszat egyaránt befogad; nem lenne benne semmi dicséretes, ha képtelen volna bármelyik irányában változni. 7. Ezt igazolják mindenütt a helyes értelmet követő törvényhozó és bölcselkedő emberek azzal, hogy bizonyos dolgok megtevését előírják, míg másokét megtiltják. 8. Még a sztoikus filozófusok is erkölcsi tanításukban határozottan nagyra értékelik ezeket (a törvényeket), még ha az alapelvekről és a testetlenekekről való tanításukban nyilvánvalóan nem is járnak helyes úton. 9. Mert ha azt állítják, hogy az emberek a sorsnak megfelelően cselekednek, azzal azt is állítaniuk kellene, hogy az Isten nem különbözik a változó, a folyton ugyanazokban az elemekben feloldódó valóságoktól, és azt mondhatnák, hogy a romlandón kívül semmit sem lehet felfogni, és a részek és az egész által maga Isten is benne lenne minden rosszban, de akkor semmi sem lenne bűn vagy erény, és ez nem egyezik semmilyen józan gondolkodással, megfontolással és értelemmel.

VIII. 1. Elismerjük, hogy a sztoikusok tanításából bizonyos részletek - melyekben etikai tanítást adnak - helyes elgondoláson nyugszanak, ahogyan bizonyos szempontból a költők is ilyenek, mivel az Isten magja el volt ültetve az egész emberi nemben, de birtokosait gyűlölték és mégis ölték, így Hérakleitoszt, akit már említettünk, vagy a mi napjainkban Muszónioszt, és még sokan másokat is ismerünk. 2. Ahogyan már magyaráztuk, mindig is a démonok tettek így, törekedtek elhínteni a gyűlöletet azok ellen, akik az értelemnek megfelelően és a rosszat kerülve kívántak élni. 3. Ezért nincs is abban semmi csodálatos, hogy azok ellen, kik már nemcsak az elhíntett Értelem része, hanem a Krisztussal azonos teljes Értelem ismerete és szemlélése alapján akarnak élni, jóval nagyobb gyűlöletet szítanak a démonok, s ezért a megérdemelt büntetésüket és bűnhődésüket az örök tűzbe zárva kapják meg. 5. Az a tény, hogy Jézus Krisztus nevében legyőzik őket az emberek, igazolja, hogy rájuk és szolgálóira is az örök tűzben való bűnhődés vár. 5. Ennek bekövetkezését előre hirdette minden próféta, és Jézus, a mi mesterünk, tanította.

IX. De nehogy bárki is azzal álljon elő, amit a magukat filozófusoknak tartók mondanak, hogy csak hiú beszéd és fenyegetés az, amit hirdetünk, az örök tűz gonoszokra váró büntetése, és a félelemmel, nem pedig jó és nemes voltával buzdítjuk az embereket az erényes életre, erre röviden ezt feleljük: ha nem így lenne, akkor vagy nincs Isten, vagy ha - mégis van, akkor pedig nem törődik az emberekkel, de így nincs se erény, se bűn, mint erről már beszéltünk is, akkor azonban igazságtalanul büntetik a törvényhozók a helyes törvények megsértőit. 2. Mivel ők nem igazságtalanok, ezért atyjuk nem az, aki igéje által tanította, hogy tegyék azt, amit ő; akik ezzel egyetértenek, azok nem igazságtalanok. 3. Ha valaki meg azt az ellenvetést tenné, hogy az emberi törvények nagyon különbözőek, mert - mondják - ugyanaz a dolog egyes emberek előtt jönak, míg mások előtt szégyenletesnek számít, ami itt szégyenletes az amott jó, ami másutt jó, azt meg szégyenletesnek ítélik emitt; hallgassátok meg hát válaszomat! 4. Mi tudjuk, hogy a gonosz angyalok romlottságuknak megfelelő törvényeket állítottak fel, és a hozzájuk hasonló emberek örülnek is ezeknek; de miután a helyes Értelem eljött, kiderült, hogy nem minden vélemény és nem minden rendelet helyes, hanem vannak jók, és vannak rosszak, ezért ezeket és ehhez hasonlókat mondhatok az ilyeneknek, és ha szükséges, bővebben is kifejtethetem. 5. Most azonban visszakanyarodok az általam felvetett témához.

X. 1. Ahogy azt láthatjuk, a mi tanításunk felülmúl minden más emberi tanítást, mivel a teljes Értelem (Logosz) az, aki az értünk megjelent Krisztus, test, lélek és értelem. 2. Mindazt, amit a filozófusok meg a törvényhozók helyesnek ismertek fel és tanítottak, azt a részlegesen feltáruló Értelem segítségével találták meg, ismerték fel, és dolgozták ki. 3. Mivelhogy nem mindent tudtak az értelemnek megfelelően - Krisztus szerint - elgondolni, ezért sokszor egymással ellentétes álláspontokra jutottak. 4. Akik Krisztus előtt éltek, az emberek javára az értelemnek megfelelően igyekeztek szemlélni és megítélni a dolgokat, ám mint istenteleneket és különcöket mégis bíróság elé állították őket. 5. Közöttük ez ügyben a legkiemelkedőbb Szókratész volt, akit ugyanazon vád alapján állítottak bíróság elé, mint most bennünket, azt hozták fel ugyanis ellene, hogy új démont hirdet, és hogy a város által elismert isteneket elveti. 6. Tanította, hogy kerüljük a gonosz démonokat és cselekedeteiket, amiket a költők beszélnek róluk, Homéroszt és a többi költőt mind száműzni akarta az államból⁴; az embereket pedig arra tanította, hogy a számukra ismeretlen istent kutassák, buzdította őket arra, hogy az értelemmel próbáljanak eljutni megismerésére, ezt mondta: A mindenség atyját és uralkodóját nem könnyű megtalálni, még nehezebb a megtaláltat másoknak világosan elmondani⁵. 7. Ezeket a mi Krisztusunk mind megtette a maga erejéből. 8. Szókratésznek nem hitt senki, és ezért a tanításért halt meg ő Krisztusban, akit Szókratész is részlegesen ismert (hiszen ő az értelem, aki volt és van, aki mindenben jelen van; a prófétákon át pedig előre meghirdette a jövő, eseményeket, majd végül ő maga tanította ezeket, mikor hozzánk hasonló természetű lett) nemcsak filozófusok és irodalmárok adtak hitelt neki, hanem kézművesek és

egészen egyszerű emberek is, akik dicsőséget, félelmet és halált egyaránt megvetnek, mert Krisztus a kimondhatatlan Atya erejéből való, és nem az emberi értelem alkotása.

XI. 1. Valójában nem tudnak megölni bennünket, és nem is hatalmasabbak nálunk a gonosz emberek és a démonok, mert minden megszületett embernek minden körülmények között adóssága a halál, ezért amikor lerójuk tartozásunkat, örvendezve hálát adunk. 2. Időszerűnek és helyénvalónak tartjuk, ha most itt elmondjuk Crescensszel és a többiekkel kapcsolatban - akik egyformán esztelenül élnek - Xenofón történetét⁷. 3. Xenofón elbeszélése szerint, amikor Héraklész, odaé a hármas útelágazáshoz, ott találkozott az erénnyel és a bűnnel, ezek asszonyi alakban jelentek meg neki. 4. A bűn előkelő ruhában volt; arca kikenve, felékszerezve, szerelemre csábító volt, teljes virágában mutatta magát, szemei tüzeltek, és megígérte Héraklésznak, hogy amennyiben őt követi élvezetekben, fényűzésnek és az övéhez hasonló csillogásnak örvend majd mindenkor. 5. Az erény pedig - arca és ruhája egyaránt megviselt volt - így szólt hozzá: Ha engem követsz, nem tűnékeny és törekeny fényűzéssei és szépséggel ékeskedsz majd, hanem örökszép értékeid lesznek. 6. Meggyőződésem, hogy az az ember, aki kerüli a látszólagos jót, és inkább a keményet követi, amit esztelennek tartanak, elnyeri boldogságát. 7. A bűn az erények ruhájába öltözteti cselekedeteit, és a romolhatatlan dolgok öltözetének utánzásával igazi jónak mutatja magát, (de egyáltalán nem romolhatatlan és nem is tud ilyenné tenni) a földhözragadt embereket rabszolgaságba dönti, mert az erény álarcát ölti magára. 8. Akik azonban rájöttek, hogy mi az igazán hasznos, azok az erény által halhatatlanok lesznek, amit a keresztényekre, az atlétákra és mindazokra vonatkozóan, akik így cselekednek, minden értelmes embernek el kell fogadnia, a költők is így beszéltek azokról, akiket isteneknek tartottak; innen vettük az érvt ahhoz, hogy még a halált is megvessük, amit egyébként kerülni szoktak.

Xli. 1. Magam is, ki Platón tanainak örvendtem, mikor hallottam a keresztények hányattatásairól, és láttam azt, hogy nem rettennek meg a haláltól, sem bármi mástól, amit mások rettenetesnek gondolnak; arra a meggyőződésre jutottam, nem lehetséges, hogy ők gonoszságban és élvezet vágyban éljenek. 2. Mert melyik élvezetekben tobzódó, emberhús evésében örömét lelő, gátlástalan alak vágyódna a halál után, hogy javaitól megfosszák? Nem azt keresné inkább, hogy minél tovább élvezze az életet itt, bújosna a bíróságok előtt, nehogy magát kiadva halálra ítéljék?

3. A gonosz démonok már ezt is végbevitték néhány hitvány ember tette által. 4. Ők minket megölnék, az ellenünk összehordott rágalmak alapján, nyomoznak utánunk, kikérdezik szolgálóinkat, a gyermekeket és asszonyokat, félelmetes kínvallatások közben kényszerítik őket, hogy kitalált dolgokat valljanak ellenünk, amelyeket ők maguk nyilvánosság előtt művelnek, de mi ezekből egyet sem követtünk el, és nem is törődünk velük; a születetlen és kimondhatatlan Isten a tanúja tetteinknek és gondolatainknak. 5. Miért is nem vallhatnánk meg a nyilvánosság előtt, ami jó; isteni bölcséletként hirdetjük ezeket, de azt beszéljük rólunk, hogy Kronosz misztériumát ünnepeljük emberöléssel, mint a vád szől, vérevel töltekezünk, hasonló szertartásokat végzünk, mint ti tisztelt bálványotok előtt, kinek nemcsak az oktan állatok vérét ontjátok, hanem emberi vért is, a köztetek legjelesebb és legelőkelőbb személyek öntik oda a leöltek vérét; arra, hogy mi Zeust meg a többi isteneket utánozzuk a férfiakkal való fajtalankodásban és az asszonyokkal való gátlástalan szeretkezésben, talán Epikurosz vagy a költők irományait hozzuk fel védelmünkre? 6. Mi inkább az efféle tanok kerülésére törekszünk, sokféle módon küzdünk is azok ellen, akik ilyeneket tesznek és utánoznak, s jelen érveinkkel is ezt akarjuk elérni, egyébként nem törődünk ezekkel, mert Istent úgy ismerjük, mint aki látja mindenki igazát. 7. Ha most egy gyászos hang felkiáltana, és szava eljutna a legfelsőbb törvényszékig: Szégyenkezzetek, szégyenkezzetek, mindazért amit most nyilvánosság előtt az ártatlanokkal tesztek, amit ellenük felhoztatok, az rátok és az isteneitekre áll, de ezeknek legcsekélyebb mértékben sincs közük mindehhez! 8. Térjetez jobb belátásra, jól fontoljatok meg

mindent!

XIII. 1. Mivel megismertem a gonoszság leplét, amit más emberek távoltageására borítottak a hitvány démonok a keresztények isteni tanítására, én is kinevettem a ránk fogott hazugságok szerzőit, azok álarcát és a közvéleményt. 2. Bevallom, mindenkor kereszténynek akarok bizonyulni, ezért imádkozom, ezért küzdök minden eszközzel, nem azért, mert Platon tanítása idegen Krisztusétól, hanem mert nem egyezik vele teljesen, ahogyan a többiekével sem, a sztoikusokéval, a költőkével és a történetírókéval. Mert mindegyikük a magvakat elvető isteni Értelem egy része alapján észrevett valami hasonlót, és azt jól elmondta; de a nehezebb dolgokban már egymásnak ellentmondóan vélekedtek, amivel megmutatták, hogy nem birtokolták az átfogó tudományt és a megcáfolhatatlan ismeretet. 4. Mert minden, amit bárki helyesen mondott, az miénk, keresztényeké; mivel mi Isten után a születetlen és kimondhatatlan Istentől való Igét (Értelmet) imádjuk és szeretjük, ki értünk emberré lett, hogy szenvedéseink részeseként gyógyítson minket. 5. Minden író az Értelem beleültetett magva révén láthatta valamelyest homályosan a dolgokat. 6. Mert más valaminek a csírája és a képességhez mért utánzás, és ismét más az, amikor a kegyelem alapján utánozzák azt, akiben részesednek.

XIV. 1. Kérünk tehát benneteket, ha nektek is úgy tetszik, írjátok alá ezt a könyvet, hogy ezáltal mások is megismerhessék tanításunkat, s megszabadulhassanak a hazugságoktól és a jó dolgok felőli tudatlanságtól, különben saját bűnhődésük okai lesznek. 2. Mert az ember természetében megvan a képesség a jó és a rossz felismerésére; mindenféle gyalázatosságot fognak ránk - anélkül, hogy igazán ismernének minket -, amit nálunk elítélnek, de maguk megkívánják, hogy az emberek az istenek megörvendeztetésére efféléket tegyenek, amik miatt minket, mint akik ilyen cselekedeteket követünk el, halálra, börtönre és más effélékre ítélnek, de ezekben inkább magukat ítélik el, és így nem is lenne szükségük már más bírakra.

XV. 1. (Az én népemtől eredő téves tanítást, a Simonét, megvetem.) 2. Ha ti ezt aláírnátok, mi mindenki előtt világossá tennénk, hogy változtassák meg állásfoglalásukat, mi csupán ezért állítottuk össze védőbeszédünket. 3. Tanításunkat józanul nem lehet szégyenletesnek ítélni, mert minden emberi bölcselkedésnél magasabbrendű, legalábbis a szótádeioszi, filainideioszi, arkhestrateioszi, epikuroszi meg a többi tanhoz, vagy a költői elbeszélésekhez nem hasonlít, ezeknek mendemondáit és irományait mindenki szabadon olvashatja. 4. Ezzel végére értünk mi is, ami rajtunk múlt, megtettük, csupán azért imádkozunk, hogy minden ember, bárhol legyen is, az igazság megismerésére méltasson. 5. Bárcsak ti is, a helyes istentisztelet előmozdítására való törekvésekhez és bölcséletet kedvelő személyetekhez méltóan, saját érdeketekben az igazságnak megfelelő ítéletet hoznátok!